

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

10
2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotdoy Avezimbetovich

Elektron nashr. 884 sahifa, 30-oktyabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotdoy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Nomozova Qumri isoyevna Geologiya fanlari universiteti "Iqtisodiy geologiya" kafedrasini dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi PKQTUMOTMXHB mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Qishloq xo'jaligida innovatsion xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	8
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich , professor, Zaynutdinova Umida Djalalovna , dotsent	
O'zbekiston-Turkiya do'stligi azaliy qadryatlarimiz zaminida yashab kelmoqda.....	13
O'sman Mesten , Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya-O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari	
O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishini davlat tomonidan	
qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish.....	15
Akkulov Abdulaziz Uralboyevich , mustaqil tadqiqotchi	
O'zbekiston Respublikasini "Yashil" iqtisodiyotga o'tish istiqbollari. Muammolar va yechimlar.....	19
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li , doktorant	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "Yashil" iqtisodiyotning o'rni.....	26
Sevara Yaxshimuratova Rustam qizi , assistent-o'qituvchi	
Sanoat barqarorligini ta'minlashda yashil energetikaning o'ziga xos xususiyatlari.....	29
Kadirov Abdumalik Matkarimovich	
Republikamizda "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishda agroxizmatlarni	
rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	36
Mirzayev Q. J. , i.f.d., professor; Jonuzokov M. K. , assistent o'qituvchi	
"Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlari.....	40
E. I. Nosirov , i.f.n., dotsent	
Turizm sohasidagi loyihalarni kreditlash amaliyotini takomillashtirish.....	46
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna , PhD	
Koreya Respublikasida yashil (eko) turizmning rivojlanish yo'nalishlari va muammolari.....	51
Islomova Dilrabo Salomovna , kafedra assistenti	
Moliyaviy menejment tizimini transformatsiyalashda raqamli marketing	
samaradorligini baholashning nazariy yondashuvlari.....	55
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich , PhD, dotsent	
Samarqand viloyati ekologik turizm salohiyatidan samarali	
foydalanish asosida ekoturizm klasterlarini shakllantirish.....	62
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi , i.f.b.f.d.; Axrоров Farxod Baxriddinovich , i. f. n.; Xo'jamov Bobur , tadqiqotchi	
Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning o'rni.....	68
Dehqonov Burxon Rustamovich , tayanch doktorant	
O'zbekistonda turizm sohasini rivojlanishiga global trendlarning ta'siri.....	72
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich , i.f.d., professor	
Assessment of the Current State of the Market and Procedure For Lending	
to Subjects of Tourism Services of the Republic of Uzbekistan.....	79
Karimova Aziza Maxomadrizoyevna , PhD, docent; Maqsudov Orif Shakirovich , assistant	
Islomiy moliya instrumentlari (muzoraba va mushoraka) va ularni tijorat banklarida qo'llash.....	84
Madraximova Gulasal , dotsent; Safarova Nasiba , magistrant	
Mamlakatimizda "Yashil" iqtisodiyot asosida barqaror rivojlanishni ta'minlashning o'ziga xos jihatlari.....	90
Mustafaqulov Yangiboy Bo'riqulovich , Todjimamatova Mashhura Erkinovna ;	
Nurmatova Hilola A'zamovna ; Berdieva Aziza G'anisher qizi ; Egamberdieva Oydin Abror qizi	
Ways to Improve the Green Recovery in Uzbekistan by Investment and Trade.....	97
Nurbek Khalimjonov , assistant	
Evaluating the Path Towards Sustainable Tourism Development in the Republic of Uzbekistan.....	102
Khusniddin Egamnazarov	
Nexus Between Climate Change and Energy Consumption in Uzbekistan: A Time Series Analysis.....	106
Sarvar Mamasoliyev ; Shodiyor Toxirov	
O'zbekistonda mice turizmini barqaror rivojlanishida qulay infratuzilma.....	112
Xalimova F. N. , katta o'qituvchi	
Ichki turizmni rivojlantirishning ilg'or xorijiy tajribasi va uni	
O'zbekistonda qo'llashning iqtisodiy afzalliklari.....	115
Matkarimov Jahongir Shamuratovich , mustaqil tadqiqotchi	
Agroturizmni rivojlantirish orqali hududlarning barqaror rivojlantirish imkoniyatlari.....	122
Jo'rayeva Nargiza Abduvohidovna , kafedra dotsenti	
Turizm sektorida milliy hunarmandchilik mahsulotlarining rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	126
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna , kafedra assistenti	
Роль религиозного туризма в экономике Узбекистана.....	132
Рахимова Дилфуза Мирзакасимовна , преподаватель	
Turistik sanoatining investitsion jozibadorligini boshqarish va samaradorligini baholash.....	139
Sa'dullayeva Gulnoza Sodiq qizi , PhD	

Turizmga innovatsiyon texnologiyalarni joriy qilish shart sharoitlari	144
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li , doktorant	
O'zbekistonning "yashil iqtisodiy strategiyasi" va uni amalga oshirishning asosiy yo'nalishlari	147
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich , dotsent	
An Analysis of the Structure of Trade Between China and Uzbekistan	150
Cao Gang , PhD Candidate	
"Daka-Tex" MCHJ XKning marketing faolyatining takomillashtirish.....	160
Musyeva Shoirazimovna , kafedra professori	
Mamlakat iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda oziq-ovqat xavfsizligining o'rni	164
Ibragimov G'ayrat Ablaqulovich , PhD; Shukurova Nilufar Qahramonova , tadqiqotchi;	
Umirov Islombek Furkatovich , tadqiqotchi; Tojiqulov Samandar Orufjon o'g'li , tadqiqotchi	
MDH davlatlarida chorva va parandachilik o'sish dinamikasi	169
Abidov Abdujabbor Abduxamidovich , t. f.n., dotsent	
Tijorat banklarida foiz stavkaning likvidlikka ta'siri	179
Berdiyarov Baxriddin Tavasharovich , iqtisodiyot fanlari doktori, professor	
O'zbekiston moliya bozorini jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvining dolzarb masalalari	186
Burxanov Aktram Usmanovich , i.f.d., prof.; Xudoyqulov Xurshid Xurramovich , i.f.d., prof.	
O'zbekiston Respublikasining Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishiga oid	191
Ruzibayev Jahongir Nodirovich	
O'zbekistonda ikkilamchi qimmatli qog'ozlar bozori hozirgi holati tahlili.....	194
Ro'ziqulov Abdimo'min Qussam o'g'li , mustaqil izlanuvchi	
Raqamli texnologiyalar orqali turizm industriyasini rivojlantirish usullari	200
R. P. Zarikeyev , mustaqil doktorant	
Korxona iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda inson resurslaridan foydalanish amaliyoti	206
Abdualimov Ashraf Qurbonaliyevich , doktorant	
Oliy ta'lim muassasalarida to'lov-kontrakt shakli mablag'lari bo'yicha xarajatlar	
va ular hisobining amaldagi holati	211
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna , doktorant	
O'zbekistonda oziq-ovqat bozori nazariy tahlili.....	216
Abduraxmanova Zuxra Toxir qizi , doktorant	
Sug'urta munosabatlarini takomillashtirishning istiqbollari	221
Abdutarapova Dildora Farxodjon qizi , doktorant	
Functions of Management in Education and Its Significance	231
Akhatova Shakhnoza Akram kizi , teacher	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyalashtirishni yangicha	
usullarini o'rganishning ayrim dolzarb masalalari	235
Ametov Quvondik Mamatjanovich , mustaqil izlanuvchi	
Yog'-moy sanoati korxonalari kapitali rentabelligini oshirish yo'nalishlari.....	238
Amirzoda Hamrayev , katta o'qituvchi	
Banklararo to'lov tizimini raqamli iqtisodiyotdagi rolini oshirish choralari	244
Amonov Alisher , o'qituvchi	
Baholash faoliyatini raqamlashtirish istiqbollari.....	248
Bobirjon Aktamov , katta o'qituvchi	
Marketing xizmati samaradorligini baholashda PEST tahlil usulining ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari	253
Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li , katta o'qituvchi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarining vujudga kelish zarurati, umumiy hisobotlarining tuzilishi	
va O'zbekistonning MHXSga o'tishida vujudga keladigan muammolar va ularni bartaraf etishning istiqbolli	
yo'nalishlari	259
Djurayeva Iroda Bahrom qizi , doktorant, o'qituvchi	
Samaradorlikni korxona iqtisodiyotida tutgan o'rni	265
Fayziyeva Nilufar Shuxrat qizi , PhD, katta o'qituvchi	
Avtomobil transporti korxonalarida amortizatsiya xarajatlari va uning hisobini takomillashtirish masalalari...	269
G'anibayev Iloxomjon Shokiraliyevich , doktorant	
Turistlar statistik hisobini olib borish bo'yicha xalqaro standartlar va tajribalar tahlili	275
Jumanova Zilola To'ychiyevna , doktorant	
Tijorat banklari ipotekali kreditlarining qaytuvchanlik holatini barqarorlashtirish choralari	280
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li , kafedra o'qituvchisi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni	
amalga oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	284
M. Samiyeva , kafedra assisenti	
Assessment of the Economic Effectiveness of the Railway Transport System	288
Mannonov Shahruhmirza Abdurashidovich , independent researcher	
O'zbekistonda mikromoliya tashkilotlarining iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish yo'llari.....	294
Nazarova Muslima Nazarovna , PhD, i.f.f.d., katta o'qituvchi	

Mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	301
Odilov Dilshodjon Tulqinovich	
O'zbekistonda paxtachilik majmuasining iqtisodiy samaradorligini oshirish	307
Xoliqov Tolibjon Luptullaevich , kafedra assistenti	
Ta'lim tizimi boshqaruvida "time menejmenti" texnologiyalarini qo'llash.....	311
Radjabova Gavxar Umarovna , kafedra dotsenti	
Improving Trade Effectiveness Through Merchandising: Theory and Practice	316
Ravshan Aliyevich Allayorov , Associate Professor	
An'anaviy moliya tizimidagi yangi yondashuv va yechimlar	319
Abrorov Sirojiddin , PhD; Bunyod Usmonov , PhD	
Ijtimoiy fondlar va maqsadli jamg'armalar faoliyatini takomillashtirish	325
Samiyeva Gulnoza Toxirovna , PhD, i.f.f.d.	
Tikuv-trikotaj korxonalarining brend jozibadorligini marketing strategiyalari asosida oshirish.....	332
Sh. Sh. Ziyayeva , katta o'qituvchi	
Surxondaryo mintaqasining ekoturizm salohiyati nuqtayi nazaridan baholash	337
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li , mustaqil tadqiqotchi	
Совершенствование учета неиспользованных основных средств в Республике Узбекистан.....	340
Усманов Фаррух Обитхонович , научный сотрудник кафедры	
An'anaviy moliya tizimining metodologik muammolari, shuningdek moliya tizimida yuz beruvchi inqirozlar va ziddiyatli vaziyatlarning yuzaga kelish sabablari	348
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich , stajor tadqiqotchi; Sindarov Fazliddin Kaxramonovich , kafedra assistenti	
Dehqon xo'jaliklarida mahsulot yetishtirish samaradorligini oshirishda tomorqa xizmati klasterlarini takomillashtirish	355
Xamrayeva Sayyora Nasimovna , kafedra professori; Ochilova Nargiza Akramovna , doktorant	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	360
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li , doktorant; Raxmatov Ziyodullo Nosirovich , dotsent	
BMT Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida kambag'allikni qisqartirish va oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash masalalari.....	363
Yusupov M. S. , PhD	
Мировые финансовые центры точки роста экономики	369
Абдуллаев Анвар Фархадович , PhD., доцент кафедры	
XX asr jadid ma'rifatparvarlari Abdurahmon Toshkandiy va Abdulla Avloniy ijtimoiy qarashlaridagi umumiylik va xususiylik	375
Abrorxon Asatulloev Asatulloevich , PhD	
Математическое обоснование вычисления моды и медианы в статистике.....	379
Бердикулова Ирода Райимкуловна , старший преподаватель; Усманов Шахзод Шохрухович , студент	
Yirik soliq to'lovchi korxonalar faoliyatini rag'batlantirishda soliq ma'murchiligining istiqbollari.....	390
G'aniyev Shaxriddin Vohidovich , i. f. d., Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich , PhD	
Sog'lomlashtirish turizmi klasterlari faoliyatida innovatsion faoliyatni boshqarishning kross-innovatsiyalar asosidagi modeli	395
G'ofurov Azizbek Umarjonovich , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari faoliyatidagi kredit risklarini boshqarishni takomillashtirish yullari.....	400
J. Y. Isakov , i.f.d, professor	
Mehnat bozorining raqamlashgan iqtisodiyotdagi statistik masalalari.....	405
A. Abduvohidov , i. f.d., professor	
Davlat oliy ta'lim tashkilotlarida xarajatlar hisobini yuritish.....	407
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich , PhD	
Актуальная ситуация в сегменте теневой экономики в Республике Узбекистан.....	412
Кошанов Абдимурат , независимый исследователь	
O'zbekistonda moliyaviy hisob va hisobotni MHXSlariga transformatsiya qilishda asosiy vositalar hisobini tashkil etish masalalari	416
Qurbonova Shaxrinoz , doktorant	
Erkin iktisodiy hududlarda investitsion faollikni oshirish masalalari.....	420
Qilicheva Kamola Muzaffarovna , mustaqil tadqiqotchi	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	425
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich , erkin izlanuvchi	
Sug'urtada assistans xizmatlarini takomillashtirish	433
Maxmudov A. M.	
Цифровизация бухгалтерского учета.....	439
Мирсодикова Дилобар Дилшод кизи , самостоятельный соискатель	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini rivojlantirishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish.....	445
Nasurova Kamola Ravshanovna , PhD	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	451
Нуриллаев Рахмат Ярашевич , к.с.х.н., доцент; Нуриллаев Шердил Жамолiddin угли , магистр	

Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari.....	456
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Uy-joy fondi boshqaruvini samarali tashkil etish	460
Berdiyeva Dilfuza Axatovna , PhD, dotsent	
Экономика знаний как высший ступень развития инновационной экономики	466
Хасанхонова Нодира Исаметдиновна , PhD	
Kichik biznes subyektlarini samarali investitsiyalashning ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi.....	471
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna , iqtisod fanlari nomzodi	
Davlat-xususiy loyihalarining mazmun-mohiyati, ilmiy-nazariy asoslari	481
Suleymanov Farrux Raximjonovich , mustaqil izlanuvchi	
Комплексный анализ хозяйственно-экономической деятельности и устойчивости АО "Узавтосаноат"	487
Туйчиев Комилжон Лазизович , доцент кафедры	
Экономическая сущность и важность повышения эффективности	
производства каракулеводческой продукции.....	493
Тулкин Хаймуродович Фармонов , профессор; Нуриллаев Жамолiddин Ярашевич , докторант	
O'zbekistonda tijorat banklari emission operatsiyalarining dolzarb masalalari	499
O'ktamova Nozima Narzulla qizi , PhD, kafedra dotsenti	
Инновационные методы энергосбережения как способ повышения	
конкурентоспособности предприятия	503
Хамдамова Гавхар Абсаматовна , к.э.н., профессор	
Hudud sug'oriladigan yerlarida suv resurslaridan foydalanish holati tahlili	508
Shoxujayeva Zebo Safoyevna , i. f.n., professor, katta ilmiy xodim	
Hududlarning moliyaviy-investitsion salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini	513
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi , kafedra dotsenti i.f.d.	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlar faoliyatining axborot tizimlarini samarali tashkil qilish.....	521
Yuldashev Furqat Nurilloevich , doktorant	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyoti sharoitida elektron biznesni rivojlantirish yo'llari	524
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich , PhD; Akramov G'ayrat Otabek o'g'li , talaba	
An Analysis of Green Taxation and Its Effect on Economic Growth	530
Fayzieva Nargiza Rabimovna , PhD	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning nazariy jihatlarini	537
Qurbonov Jasurbek Pozilovich , kafedra dotsenti	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm industriyasining rivojlanishi va istiqboli	540
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich , PhD, kafedra dotsenti	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ	
boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	544
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna , mustaqil tadqiqotchi	
Markaziy Osiyo davlatlarida rekreatsiya turizmi	548
Shaymanova Nigora Yusupovna , doktorant	
Korxona investitsiyalari xususidagi ilmiy-nazariy yondashuvlar va qarashlar evolyutsiyasi.....	552
Eshqo'ziyev Oxunjon Oybek o'g'li , doktorant	
O'zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, muammo va yechimlari.....	559
Shavqiyev Erkin , i. f. n.	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati, dastaklari va uning o'ziga xos tamoyillari	565
Berdiyev Baxtiyor Sodiqovich , kafedra dotsenti	
Innovatsion faoliyatni rivojlantiruvchi omillar va ulardan samarali foydalanish yo'nalishlari	571
Ashurov Maxammadjon Sotvoldiyevich , i.f.n., kafedra dotsenti	
Ijtimoiy tarmoqlar analitikasi.....	576
S. Qulmatova , PhD, dotsent	
Analysing the Functioning of Enterprise Management in the Context of Institutional Reforms	581
Kurpayanidi Konstantin Ivanovich , Professor	
Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi samaradorligini baholash	586
Ruxsatova Rushana O'ktamovna , erkin tadqiqotchi	
Soliq tushumlarini prognozlashtirish modellarini qurishning klassik va intellektual usullari	593
Narmanov Ulug'bek Abdugapparovich , PhD; Maqsudov Azamat Maqsud o'g'li	
Kompaniyani samarali boshqarishda marketingning o'rni va uning tamoyillarini qo'llash istiqbollari.....	598
Usmonova Dilfuza Ilhkomovna , kafedra dotsenti	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	602
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли , научный сотрудник	
Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy manbalari bo'yicha xarajatlar hisobi va uni takomillashtirish.....	608
Artikov Kurbonazar Amonovich , mustaqil ilmiy tadqiqotchi	
Innovatsion iqtisodiyot sharoitida inson kapitaliga yo'naltirilgan investitsiyalarning ahamiyati.....	614
Asamxodjaeva Shoirra Shukurullaevna , katta o'qituvchi	

Перспективы развития инноваций и роль стартапов: зарубежный опыт, проблемы и решения.....	618
Ачилова Ширин Шавкат кизи , старший преподаватель	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarni kreditlashda garov ta'minotini takomillashtirish	622
Bazarova Nigora Ravshanovna , kafedra dotsenti	
Sug'urta tashkilotlari investitsiya faoliyatini boshqarish masalalari	627
Kenjayev Ilhom G'iyozovich , iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	632
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich , Scientific researcher	
Tijorat banklari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari	637
Mirpulatova Luiza Mansurovna , doktorant	
Tijorat banklarining tadbirkorlik subyektlarini kreditlash metodologiyasining ekonometrik tahlillari.....	642
Norov Akmal Ruzimamatovich , DSc, kafedra professori	
Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari	649
Norova Nozima Nabiyeвна , katta o'qituvchi	
Hufiyona iqtisodiyotni qisqartirish orqali mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish mexanizmlari	657
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
Jahondagi kuzatilayotgan globallashuv va tabiatdagi o'zgarishlar oqibatida kelib chiqayotgan turli xatarlardan himoya qilishda sug'urta tashkilotlari oldida turgan vazifalar ("O'zbekinvest" EISK AJ misolida).....	661
Sayfullo Mirzoyev	
International Experiences on Restoration of Financial Stability Through Indicators in Commercial Banking Sector	666
Solijonova Muxlisa Azamatovna	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	668
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Mamlakat iqtisodiyotini islom moliya instrumentlari orqali rivojlantirish istiqbollari.....	673
Xalikov Ulug'bek Rustamovich , PhD	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	678
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova , mustaqil izlanuvchisi	
Qishloq xo'jaligi korxonalarini davlat tomonidan qo'llab quvvatlashning innovatsion menejment tamoyillari... 683	
Shaniyazova Zamira Oralbayevna , PhD	
Тенденции развития жилищного строительства.....	688
Алиева Зилола Маматвалиевна , доцент кафедры	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishning innovatsion usullari.....	692
Shakirova Nigora Axralovna , kafedra dotsenti v.b.	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'larining shakllanishi va nazorat qilinishi.....	698
Xusanov Nishonboy Abdusattarovich , filologiya fanlari doktori, professor	
Спиртные напитки - вред здоровью	702
Кариева Халима Икромжоновна , старший преподаватель кафедры	
Importance of Social Infrastructure Development in Rural Areas	706
Munisa Alimova	
Davlat xizmatida agile loyiha boshqaruvi texnologiyasidan foydalanish	709
Isaqova Zebo Murodovna , f.f.n. (PhD), tadqiqotchi	
Korxonalar moliyaviy tahlilining ahamiyati	714
Karimov Eminjon Gapardjonovich , doktorant	
Рекреация как основа духовно-культурного возрождения нации и социально-экономического развития страны	716
Алимова Гузал Алишеровна , Доктор философии (PhD) по экономическим наукам	
Развитие тепличного плодородоводства и создание в отрасли цепочки добавленной стоимости Республики Узбекистан.....	722
Дурманов Акмал Шаймарданович , PhD, доцент кафедры	
Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning innovatsion usullari.....	734
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li , DSc, mustaqil izlanuvchi	
Роль виртуальных банков в развитии экономики Узбекистане.....	738
Каримов Нарбой Ганиевич , доктор экономических наук; Ниязметов Мансур Рустамович	
Xotin-qizlarni ish bilan ta'minlashga ko'maklashish imkoniyatlari	742
Xayitov Abdimannon Buxarovich , iqtisod fanlari nomzodi	
Maxsus iqtisodiy zonalar: mazmun-mohiyati, ulardagi investitsiya muhitini yaxshilash	748
Ja'sur Umirzoqov Artiqboy o'g'li , PhD, dotsent	
Современные тенденции формирования системы критериев рабочих мест в условиях экологизации экономики	754
Ходжаева Нодирахон Абдурашидовна , PhD, профессор	
Yangi O'zbekistonda xizmatlar sohasi – mamlakat taraqqiyotining drayveri	760
Yusupov Muxamadamin , kafedra dotsenti	

Oliy ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlarning zarurati.....	767
Anvar Bazarbayevich Gafurov , PhD (i.f.f.d)	
Kichik sanoat zonalaridagi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish.....	774
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Pensiya yoshining pensiya ta'minoti tizimiga ta'siri.....	778
Tursunov Jaxongir Pulatovich , DSc	
Tibbiy sug'urtada innovatsiyalar va IT-texnologiyalarning qo'llanilishi.....	784
Xalikulova Gulzada Tadjimuratovna , PhD, kafedra dotsenti	
Improvement of Scientific Methodological Bases of Innovative Management of Higher Education Institutions.....	789
Gafurova Dilshoda , PhD	
Leveraging Public-Private Partnerships for Strategic Investment Financing.....	793
Yakubova Samira , PhD	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida banklarning o'rni.....	797
Adilova Zohida Ikromjonovna	
Turistik resurslarning salohiyatdan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	801
Alimardonova Zebuniso Mamarajabovna , mustaqil izlanuvchi	
Respublikamizda qimmatli qog'ozlar bozorini raqamlashtirishning o'ziga xos jihatlari.....	805
Xojiyev Jaxongir Dushabayevich , kafedra dotsenti v.b.	
Исследование алюминиевого порошка как строительный материал.....	809
Шарипова Мадина Конгратбаевна , преподаватель	
Bank tizimi samaradorligini oshirishda chakana bank xizmatlarining o'rni.....	812
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich , PhD	
Lizing faoliyatini kreditlashda andarraytingdan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari.....	818
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Milliy moliya bozorini rivojlantirish xususidagi ilmiy-nazariy qarashlar.....	824
Burxanov A. U. , i.f.d., professor, Muratov Amir Timur ug'li , talaba	
Iqtisodiyotda yashil innovatsiyalarni joriy etishni konseptual asoslari.....	829
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna , kafedra dotsenti	
Цифровизация страховых претензий является основным механизмом развития страховой отрасли.....	835
Узакова Камола Бехзодовна , ассистент кафедры	
O'zbekiston va MDH mamlakatlari soliq tizimining qiyosiy tahlili.....	839
Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Soliq ma'muriyatchiligi tizimida samarali soliq nazoratini tashkil etish masalalari.....	845
Poyonov Bobir Bekmurod o'g'li , Bobomurotova Manzura Panji qizi , mustaqil tadqiqotchilar	
Banklarda aktivlar portfellarining zamonaviy holati.....	851
Murodova Mohigul Chori qizi , katta o'qituvchi	
Vaqtni boshqarish texnologiyasidan foydalangan holda talabalarining o'quv faoliyatida o'zini o'zi tashkil etishini rivojlantirish muammosini o'rganishning nazariy asoslari.....	855
Otajonova Maftuna Sultonmurodovna , tayanch doktorant	
Kredit-modul tizimida talabalarining mustaqil ishini rejalashtirish va tashkil qilish.....	859
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna , p. f. n.	
Erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb etish innovatsion taraqqiyot omili sifatida.....	863
Sheraliyeva Saida Azatovna , katta o'qituvchi	
Paxta-to'qimachilik klasterlari mahsulotlari eksportini motivatsiyalash mexanizmi.....	868
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich , tayanch doktorant	
O'zbekiston Respublikasida soliq tavakkalchiligini boshqarishning hozirgi zamon muammolari.....	875
Abdusherzov Abdullo Baxtiyorovich , mustaqil izlanuvchi	
Modern Methods of Tax Control: Analysis, Problems and Solutions.....	879
Sheraliyeva Saida Azatovna , Independent researcher	

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARI MAHSULOTLARI EKSPORTINI MOTIVATSIYALASH MEXANIZMI

Mansurov Saidxo'ja Kamalovich

Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda paxta-to'qimachilik klsterlarning chuqur qayta ishlash va qo'shimcha qiymatga ega bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarish hamda ularni bugungi kundagi tashqi bozorlarga eksport qilishdagi imtiyozlar hamda mexanizmi ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: klaster siyosati, noiste'mol maxsulotlar, ip-kalava, mato, matoni bo'yash va pardoshlash, trikotaj mato va tayyor mahsulotlar, bojxona tarifi, mahsulotni sertifikatsiyalash, eksport mexanizmi, global raqobat muhiti, transformatsiya, aylanma mablag'lar, mahsulot assortimenti.

Abstract: This article develops the advantages and mechanisms of cotton-textile clusters in our country for deep processing and production of value-added products and their export to foreign markets.

Key words: cluster policy, non-consumer products, yarn, fabric, dyeing and finishing of fabrics, knitted fabric and finished products, customs tariff, product certification, export mechanism, global competitive environment, transformation, working capital, product range.

Аннотация: В данной статье разработаны преимущества и механизмы хлопково-текстильных кластеров в нашей стране для глубокой переработки и производства продукции с добавленной стоимостью и ее экспорта на внешние рынки.

Ключевые слова: Кластерная политика, непотребительская продукция, пряжа, ткань, крашение и отделка тканей, трикотажное полотно и готовая продукция, таможенный тариф, сертификация продукции, механизм экспорта, глобальная конкурентная среда, трансформация, оборотный капитал, ассортимент продукции.

KIRISH

Paxta sanoatini transformatsiyalash ketidan to'qimachilik klasterlarning tashkil etilganligi mahsulotlarni chuqur qayta ishlash va qo'shimcha qiymatga ega bo'lgan har xil turdagi tayyor mahsulotlarni ishlab chiqish va ularni global raqobat muhitiga bardosh berish omillarini keltirib chiqaradi. Malumki, to'qimachilik klasterlar faqatgina paxtani qayta ishlash va yakuniy bosqich faoliyati bilan cheklanmasdan, balki boshlang'ich jarayon hisoblangan fermerlar va klasterlar ishtirokida tuzilgan paxta xom ashyo yetkazib berish shartnoma shartlarini o'z vaqtida va sifatli bajarilishini inobatga oladi. Bunda fermerlar tomonidan xom ashyo narxini sun'iy ko'tarilib ketmasligini oldi olinib, mahsulot tannarxini kamayishi va raqobatbardoshlikni mustahkamlanishiga olib keladi. Shunday ekan, to'qimachilik klasterlar tomonidan tayyor mahsulotlarini eksport qilish jarayonida butun tizim shakllanishi kerak.

Bularning barchasi boshqaruv muhitini to'g'ri tashkil etilishi va Davlat tomonidan sohani rivojlantirilishiga oid qabul qilingan qarorlar va ularning amaldagi ijrosi hisoblanadi. Hozirgi kunda to'qimachilik sanoatini rivojlantirish davlat dasturlari doirasida to'qimachilik klasterlarni paxtani chuqur qayta ishlash natijasida qo'shimcha qiymatga ega bo'lgan tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish va eksport qilish ko'rsatkichlari yetarli darajada o'z ifodasini topmagan.

Bunda ayrim turdagi klasterlarni ishlab chiqarish ko'rsatkichi faqtgina ip-kalava xom ashyo bilan cheklanib qolayotganligi va chuqur qayta ishlash zanjirini shakllanishida ayrim kamchiliklar kuzatilayotganligini ko'rish mumkin. Shundan kelib chiqib, tarmoq korxonalari o'rtasidagi integratsiya aloqalarini rivojlantirishning birinchi bosqichidagi dolzarb vazifalardan biri klaster siyosatini shakllantirish hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

To'qimachilik klasterlarning iqtisodiy va eksport salohiyatini oshirishda olimlarning bir qancha takliflari ilgari surilgan. Mahalliy olimlarimizdan A. Soliyev va Z. Xakimovlar maqolalarida "Klaster nazariyasi va uni amaliyotda qo'llayotgan mamlakatlar tajribasidan Namangan viloyatida foydalanish imkoniyatlari" keltirilgan ^[1]. Ushbu olimlarning aynan ushbu hududni tanlanishiga viloyatning tayyor mahsulot ishlab chiqarish hajmi yuqoriligidadir. A. Sh. Bekmurodov va Yang Song Be "O'zbekiston to'qimachilik sanoati strategiyasini rivojlantirishda klaster yondashuvi" ^[2] deb nomlangan monografiyasida klaster mohiyati va ularning raqobatbardoshligi, xorijiy mamlakatlar, kompaniyalar va mahsulotlar kesimida erishilgan natijalar misollar orqali ko'rsatib berilgan.

Amerika olimlari M. Porter "Raqobat usulnigi nazariyasi" ^[3], M. Enrayt, S. Rezenfeld, P. Maskell va M. Lorensenlar "mintaqaviy klasterlar konsepsiyasi" ^[4], A. Marshall "Sanoat hududlar nazariyasi" ^[5], P. Bekatin "Italyan sanoat ogruglari nazariyalari"ni ilgari surishgan ^[6]. Yuqorida qayd etilgan xorij olimlarning nazariyalarida klasterlar bu raqobat ustunligini amalga oshirishda yuqori samara hisoblanib ta'lim, fan, texnologik, iqtisodiy va boshqa xizmat ko'rsatuvchi subyektlar faoliyati bilan uyg'unlashgan tizimi ekanligi takidlanadi.

Klasterlar bilan bog'liq jarayonlar va hududlarni rivojlantirishda Rossiya olimlari Yu. S. Artomonova, B. B. Xurustalev ^[7] tomonidan o'rganilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

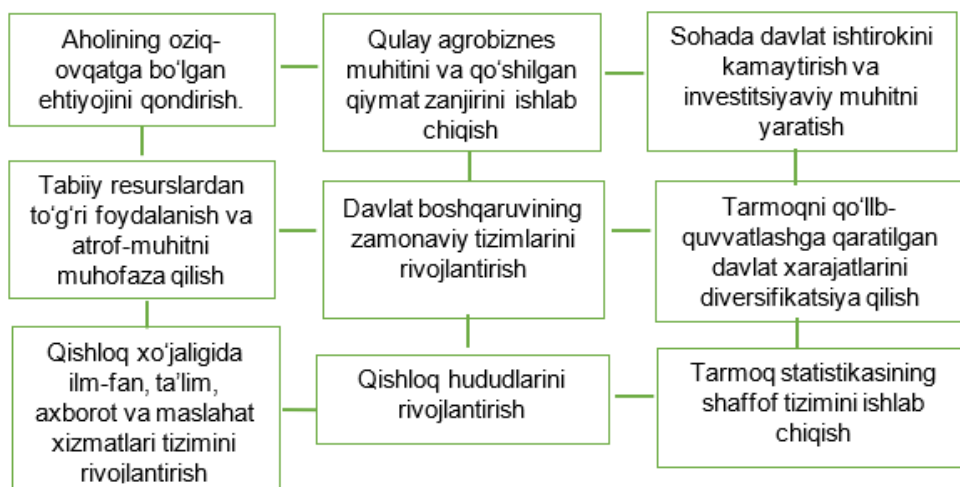
Izlanish davomida iqtisodiy, statistik, qiyosiy tahlil, xronologik kuzatish va matematik usullardan foydalanildi. Shuningdek, mahalliy va xorijiy olimlarning mavzu doirasida chop etilgan ilmiy ishlaridan ham foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Klaster siyosatining tarkibiy qismlaridan biri klaster shakllantirishning tashkiliy asoslarini yaratish va uning iqtisodini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan Hukumat miqyosida amalga oshiriladigan chora-tadbirlar hisoblanadi. Klaster siyosati paxta urug'ini ekish, shundan hosil bo'lgan paxta xom ashyoni to'qimachilik va tikuvchilik tarmoq fabrikalarga yetkazib berish samaradorligini va hududlar iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan tashkiliy, huquqiy va moliyaviy mexanizmlarini o'z ichiga olgan vosita sifatida qaraladi.

Malumki, klasterlarning dastlabki faoliyati paxta urug'ini yerga ekishdan boshlanganligini inobatga olinsa, so'nggi olti yillikda O'zbekistonda qishloq xo'jaligi sohasida, jumladan, paxtachilik sohasida keng qamrovli islohotlar ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Bu borada, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktyabrda "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5853-sonli farmoni qabul qilingan ^[8].

Farmonda iste'mol va noiste'mol mahsulotlarni yetishtirishda yer maydonlaridan oqilona foydalanish va suv resurslarini yetkazib berilishidagi kamchiliklar hamda ilm-fan yutuqlaridan foydalanishning pastligi shu bilan birgalikda eksport hajmini ko'paytirishda amalga oshirilishi lozim bo'lgan ustuvor vazifalar farmonda qayd etilgan bo'lib, ushbu vazifalarni bajarish va mavjud kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyada belgilangan vazifalarni amalga oshirish bo'yicha "yo'l xaritasi" ishlab chiqilgan. Strategiyada ustuvor vazifalarni amalga oshirishda quyidagilar belgilangan:

1-rasm: Qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha 2020-2030-yillarga mo'ljallangan vazifalar

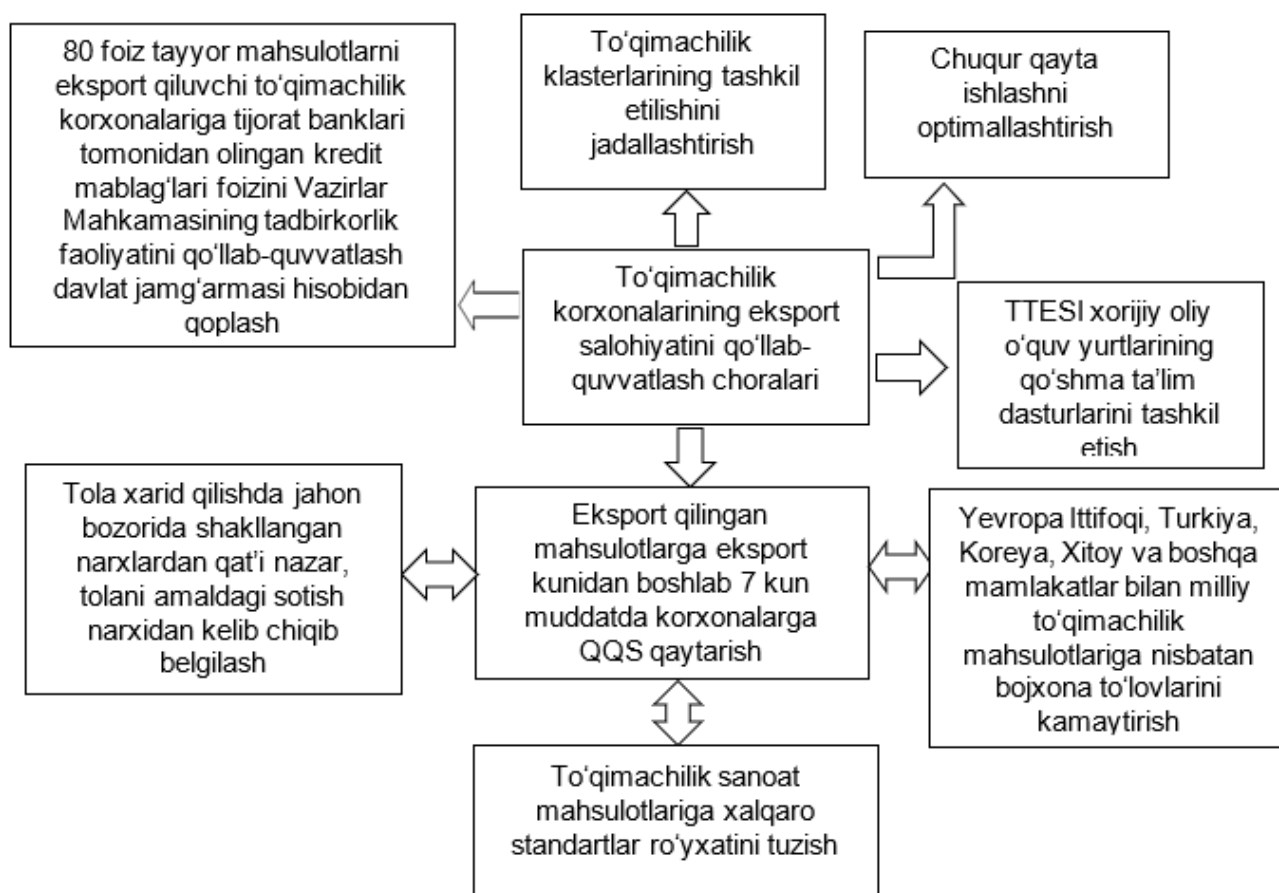
Yuqorida qayd etilgan farmonning ustuvor vazifalardan kelib chiqib, ushbu huquqiy hujjat mamlakatimiz to'qimachilik klasterlarining boshqaruv tizimini mutanosib va adolatli bo'lishini taminlaydi. Bunda klasterlarning faoliyati qishloq xo'jaligi, qayta ishlash va yakuniy bosqichlardagi ish jarayonlarni o'z vaqtida va sifatli bajarilishini taminlaydi. Jumladan, fermerlar tomonidan klasterlarga paxta xom ashyoni yetkazib berishdagi o'zaro huquqiy munosabatlarni teng manfaatli tarzda tartibga solish va klasterlarning ichki tizimidagi qayta ishlash darajasi hamda to'liq zanjiridagi uzilishlarni oldini olish bo'yicha tizimli muammolarning hal qilinishini belgilab beradi.

Bu borada, 2022-yil ma'lumotlariga tayanib, to'qimachilik klasterlarning soni 134 ta tashkil etgan. To'qimachilik klasterlar tomonidan paxta tolasi ishlab chiqarish darajasi 100 foiz deb olinsa, qayta ishlashning navbatdagi yani toladan ip kalava, mato, matoni bo'yash va pardoqlash, trikotaj mato va tayyor mahsulot ishlab chiqarish bosqichlarida passiv natijalar ko'zga tashlanadi. Fikrimizcha, tijorat banklari tomonidan ishlab chiqarish loyixalariga ajratilayotgan imtiyozli kreditlar tadbirkorlar tomonidan boshqa maqsadlarga sarflanayotganligi shuningdek, xususiy va davlat tomonidan moliyalashtirish ishlarining sustligi, klasterlar tashkil topishda iqtisodiy samarasini baholashning ilmiy metodologiyasi mavjud emasligi yoki pastligi ularning ilmiy muassasalar va ishlab chiqarish o'rtasidagi bog'liqlikning yetarli darajaga mavjud emasligini ifodalaydi.

Yuqorida qayd etib o'tilgan omillar mamlakat to'qimachilik klasterlarning iqtisodiy salohiyatini izdan chiqishiga tasir ko'rsatib, budget mablag'larining tanqisligiga, ishsizlikning oshishiga, ilm-fan, innovatsiya va integratsiya aloqalaridan orqada qolishligiga, jahon global raqobat muhitiga, to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar kirib kelishi buzilishiga olib keladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 12-fevraldagi "To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini isloh qilishni yanada chuqurlashtirish va uning eksport salohiyatini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4186-sonli qarori qabul qilingan ^[9]. Qarorda to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatida chuqur qayta ishlashni tashkil etish orqali klaster modeliga o'tish, chuqur qayta ishlash darajasini oshirish va tayyor mahsulot shakliga kelgan to'qimachilik mahsulotlarni eksportga jalb qilish bo'yicha strategik ahamiyatga ega bir qancha vazifalar belgilangan.

Yuqorida qayd etilgan qarorda eksportni amalga oshirishda hamda qo'llab-quvvatlanishida quyidagi mexanizmlardan foydalanilgan.

2-rasm: To'qimachilik korxonalarining eksport salohiyatini oshirish choralari

Yuqorida qayd etilgan Prezident qarorida asosiy jihat klasterlar tizimiga qaratilgan va shu yo'l orqali ishlab chiqarish va eksport hajmini ko'paytirish maqsad qilingan. Turli xil tarmoq klasterlar ichida to'qimachilik klasterlarning o'z o'rnini mavjud. Malumki, paxta sanoatini transformatsiya qilinishi chuqur qayta ishlashning yanigicha innovatsion klaster tizimiga o'tilishi bilan bog'liqdir. Qarorda to'qimachilik korxonalari va klasterlarning 80 foiz mahsulotlarni eksport qilganlarga tijorat banklari tomonidan berilgan kredit mablag'lari foizini qoplab berish nazarda tutilgan. Shu bilan birgalikda to'qimachilik korxonalar tomonidan bildirilgan takliflardan kelib chiqib bir qancha eksport faoliyatiga oid imtiyozlar ham keltirilgan.

Bugungi kunda tizimli muammolardan bu eksport faoliyatini amalga oshirgan korxonalarga qo'shimcha qiymat solig'ini qaytarib berish 2-3 oylarga cho'zilib ketilishi oqibatida korxonalarda aylanma mablag'lar tanqisligiga olib kelib, ishlab chiqarish va eksport faoliyatiga salbiy tasir ko'rsatganligini ifodalaydi. Bu borada, tadbirkorlar tomonidan kelib tushgan bir qancha murojaatlarda aynan shu masala ko'tarilgan va uning yechimi O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2019-yil 12-fevraldagi PQ 4186-sonli^[9] qaroriga muvofiq 7 kun muddat ichida QQS tadbirkorlik subyektlariga qaytarib berish belgilab qo'yilgan.

Savdoni liberallashtirish, mamlakatlar o'rtasida tovar ayirboshlash, to'g'ridan to'g'ri investitsiyalar jalb etishda to'siq bo'layotgan muammolarni oldini olishda o'zaro xamkorlik mexanizmlari muxim ahamiyat kasb etadi.

Bu borada, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining parlamentga murojaatnomasining mazkur yo'nalishiga to'xtalib quyidagi jumlaning keltirgan. "Ishomchim komil, yangi O'zbekiston bilan Yevropa Ittifoqi o'rtasidagi hamkorlik ko'lamining kengayishi ikki tomonlama aloqalarning mazmun-mohiyatini boyitish, qiziqarli loyihalarni ilgari surib, yangi marralarni zabt etishga xizmat qiladi. Yevropa Ittifoqi mamlakatlari bilan yaqin hamkorlikda mamlakatimizga kengaytirilgan savdo preferensiyalari "GSP+" tizimini tatbiq etish bo'yicha muxim qadamlar tashlandi. Ushbu tizim kelgusida Respublikamizda ishlab chiqariladigan 6 mingdan ziyod turdagi mahsulotlarni Yevropa bozoriga boj to'lamasdan olib kirish imkonini beradi. Bu, o'z navbatida, birgina to'qimachilik mahsulotlarining yillik eksportini 300 million dollarga oshirish uchun sharoit yaratadi" deya ta'kidlagan^[10].

Malumki, O'zbekiston to'qimachilik mahsulotlarini Koreya, Xitoy, Turkiya va Yevropa Ittifoqi davlatlari bozorlariga eksport qilishda bojxona tarif cheklovlarni bekor qilish yoki kamaytirish masalasida O'zbekiston to'qimachilik mahsulotlarini Yevropa Ittifoqining GSP+imtiyozli tizimidan unumli foydalanishidir. Undan oldin "Cotton campaign" xalqaro koalitsiyasi O'zbekiston paxtasini va undan tayyor bo'lgan mahsulotlarni xarid qilmaslikka qaror qilgan edi. Malumki, dunyoning mashhur 331 brend firma va kompaniyalar tomonidan mahalliy paxtamizdan hosil bo'lgan mahsulotlarni sotib olmaslik shartlariga imzo chekkandi.

Bular 550 millionga yaqin aholiga ega bo'lgan Yevropa bozorini yopib qo'ygandi. Malum vaqtdan so'ng paxtadan tayyor bo'lgan mahsulotimizni sotib olmaslik to'g'risidagi kelishuv o'z kuchini yo'qotishga sabab bo'ldi. Shu bilan birga endilikda mamlakatimiz tadbirkorlari tomonidan "GSP+" preferensiyalar tizimi orqali Yevropa bozoriga 6200 turdagi mahsulotlarni imtiyozli bojlar bilan olib chiqish imkoniyati yo'lga qo'yildi.

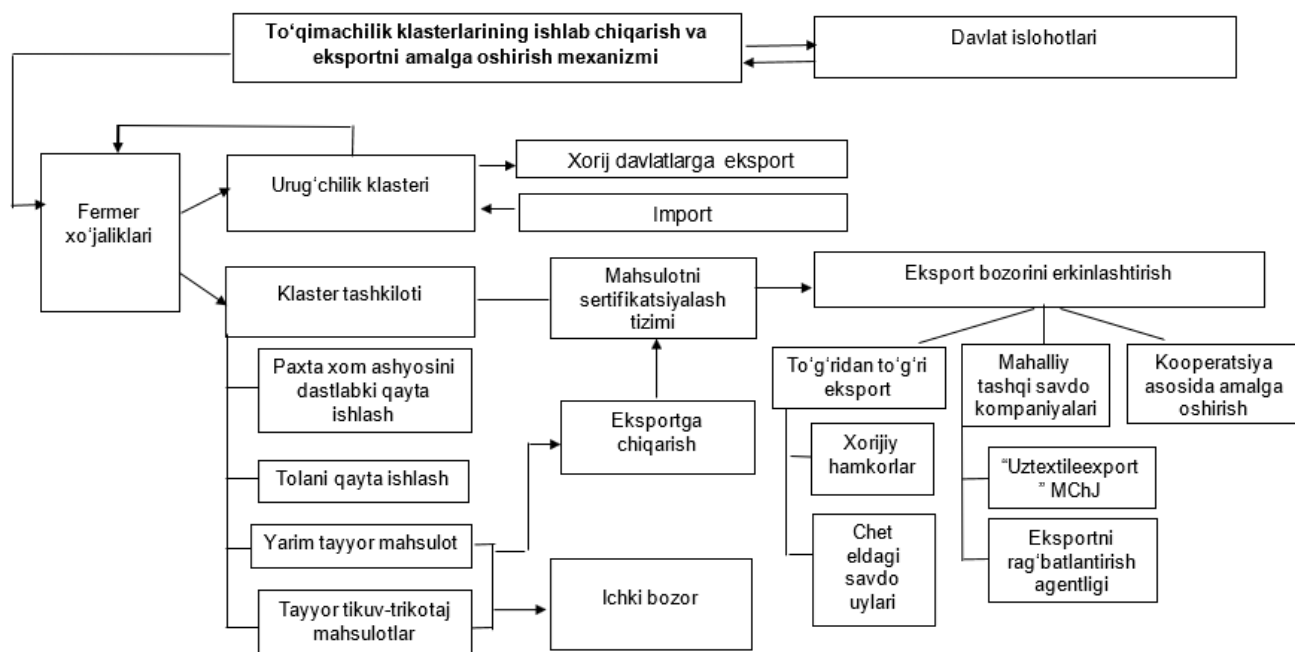
Shundan so'ng Yevropa bozorlariga eksport qilish hajmi har yili ortib bormoqda. "O'zto'qimachilik sanoat" uyushmasi ma'lumotlariga tayanib, 2020-yilda Yevropa Ittifoqi davlatlariga eksport qilish hajmi 258,4 mln. dollarni tashkil qilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2022-yilga kelib, 868,8 mln.dollarni yoki 2020-yilga nisbatan o'sish surati 3 barobarni tashkil etganligini bildiradi. Umumiy eksport hajmi 2020-yilda 1869,3 mln.dollar, 2022-yilda 3157,8 mln.dollarni 2020-yilga nisbatan o'sish surati 168,9 foizni tashkil qildi^[11].

Umuman olganda, paxta-to'qimachilik klasterlarni tashkil etish faoliyatini muvofiqlashtirish davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanib kelinmoqda. To'qimachilik klasterlarni qishloq xo'jalik faoliyati, chuqur qayta ishlash va eksport faoliyatini amalga oshirish va boshqarish innovatsion mexanizmlardan biri sanaladi. Klasterlarni shakllantirilishi sanoat korxonalari faoliyatini optimallashtiradi.

Paxta-to'qimachilik klasterlari boshqa soha klasterlardan farqli sanaladi. Ushbu tuzilmada paxta tolasini yetishtiruvchilar, yetishtirilgan paxta xom ashyosini saqlovchi punktlar va xom ashyoni dastlabki qayta ishlash korxonalari, ip-kalava ishlab chiqarishga ixtisoslashgan to'qimachilik korxonalari, matoni to'qish va bo'yash korxonalari hamda tikuv va tayyor mahsulotga ixtisoslashgan korxonalar kiradi. Paxta-to'qimachilik klasterlarida faoliyat olib borayotgan barcha ishlab chiqarish obyektlar yaxlit tizim tashkil qilib, mustahkam aloqaga kirishadilar.

Mamlakatda olib borilayotgan klaster siyosatida asosan ikki yo'nalishda ish olib boriladi:

- To'liq qayta ishlash zanjirini taminlash va raqobatbardoshli tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish hajmini oshirish;
- Tayyor mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarda sotish.

3-rasm: Paxta to'qimachilik klasterlarning ishlab chiqarish va eksportini amalga oshirish mexanizmi

Yuqoridagi rasmda Paxta-to'qimachilik klasterlarning chuqur qayta ishlash bosqichlaridagi jarayonlar va ularni eksportini amalga oshirish mexanizmi keltirilgan.

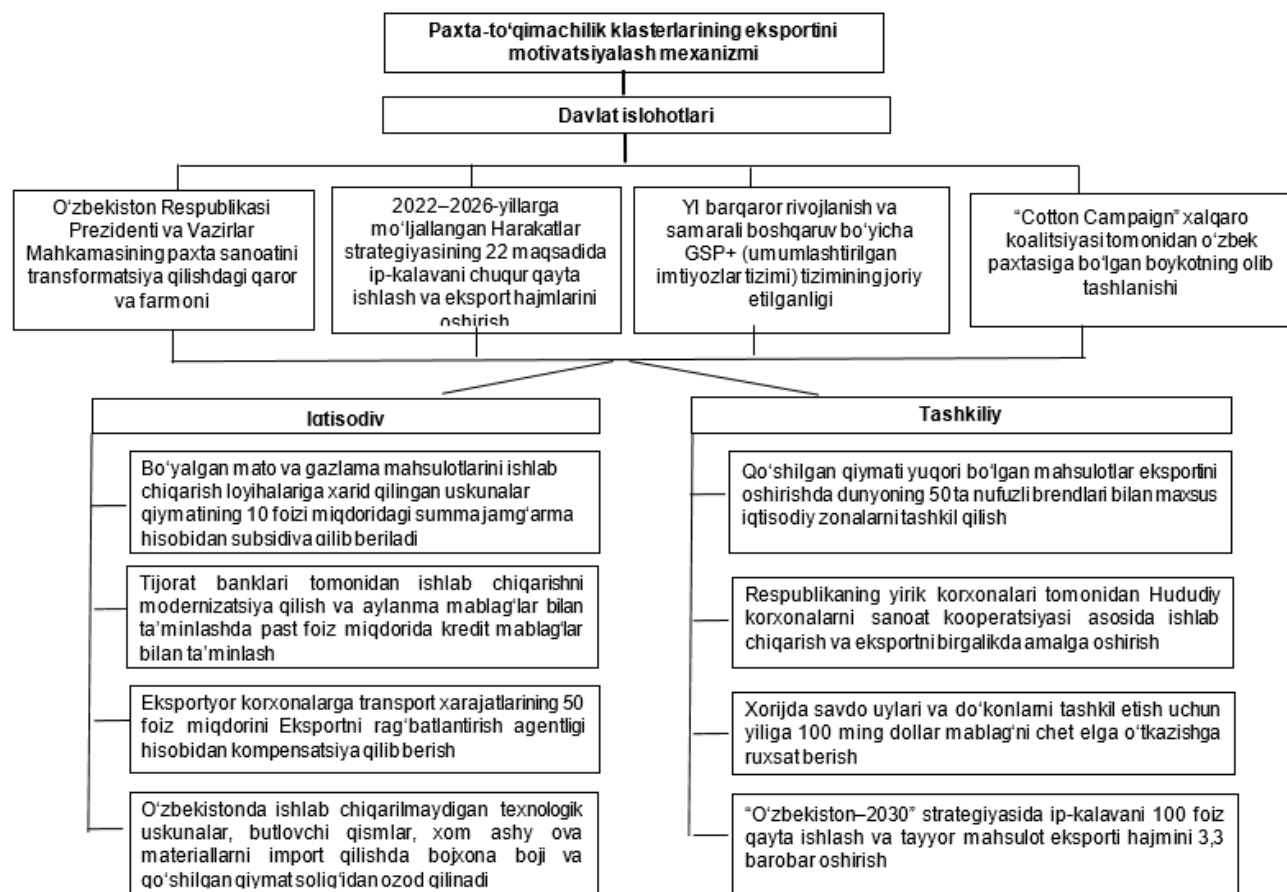
Klasterlar ikki bosqichdan tashkil topgan bo'lib, bular urug'chilik klasteri bunga urug'ni ekish, g'o'za yetish-tirish va paxta xom ashyosini terib olish. Klaster tashkiloti o'z ichiga paxta xom ashyoni dastlabki qayta ishlash, tolani qayta ishlash undan yarim tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish va tayyor tikuv-trikotaj mahsulotlar ishlab chiqishni bildiradi. Tayyor bo'lgan mahsulotlarni ichki bozorlarga yo'naltirish hamda ularni eksport qilishda mahsulotni sertifikatlash lozim bo'ladi. Tashqi bozorlarga mahsulotlarni yo'naltirishda eksport qilishni uch xil shaklini keltirish mumkin. Bular to'g'ridan to'g'ri eksport bo'lib, klasterlar o'zlarining xorijiy mamlakatlardagi savdo uylariga va xorijiy xamkorlariga bevosita eksportni amalga oshirishlari mumkin.

Mahsulotlarni eksport qilishning ikkinchi yo'li mahalliy tashqi savdo kompaniyalar tomonidan amalga oshirishdir. Bunda xizmat ko'rsatganligi uchun eksport shartnomasidagi summadan malum ulush olib qolinadi. Tashqi bozorlarga chiqishning uchinchi yo'li bir necha korxonalar ishtirokida sanoat kooperatsiyasi asosida amalga oshiriladi. Bunda hududlardagi klasterlar xorijiy xamkorlaridan tushgan buyurtmalarini o'z vaqtida bajarishini taminlash uchun Hududlardagi klasterlar bilan xamkorlikda ish olib borishadi.

O'zbekiston Respublikasi to'qimachilik klasterlarning barqaror ishlashini taminlash to'liq ishlab chiqarish zanjirini shakllantirish hamda hozirgi vaqtda keskin global raqobat muhitida tayyor mahsulotlarni eksport qilishda raqobat muhitiga bardoshlilikini hamda ishlab chiqarish va eksportini motivatsiyalash maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-yanvardagi "Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash, to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini tubdan isloh qilish hamda sohaning eksport salohiyatini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-2 sonli farmoni qabul qilindi ^[12].

Qayd etilgan farmonda 2023-yil yakuniga qadar eksport salohiyatini oshirish, ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini 65 foizdan 81 foizga oshirish, 35 mingta yangi ish o'rinlari yaratish, gazlama, trikotaj mato va tikuv-trikotaj mahsulotlari eksport qiluvchi korxonalarni uzluksiz revolver kreditlash asosida aylanma mablag'lar bilan taminlash uchun Eksportni rag'batlantirish agentligi huzuridagi Eksportni qo'llab-quvvatlash jamg'armasiga 3 yil muddatga yillik 4 foiz stavkada ajratish, mahalliy korxonalar mahsulotlariga xalqaro sertifikatlarni taqdim etuvchi uchta yirik xorijiy kompaniyalar vakolatxonalari tashkil etish, fermerlar va klasterlar o'rtasida paxta yetishtirish o'rtasida tuziladigan shartnomani shaffof mexanizmini ishlab chiqish qabi vazifalar belgilab berildi.

Yuqoridagilar e'tiborga olingan holda, paxta-to'qimachilik klasterlar eksportini motivatsiyalash mexanizmi 4-rasmda keltirib o'tildi.

4-rasm: Paxta-to'qimachilik klasterlarining eksportini motivatsiyalash mexanizmi

4-rasmda paxta-to'qimachilik klasterlarni eksportini motivatsiyalash mexanizmi keltirilgan. Ushbu jadvalda Davlat islohotlari, iqtisodiy islohotlar va tashkiliy masalalar joy olgan. Davlat islohotlariga to'qimachilik sanoatini rivojlantirishdagi qaror va farmonlar, shuningdek "xalqaro koalitsiya" tomonidan paxta xom ashyoni sotib olishdagi baykotni yechilishi hamda maxalliy mahsulotlarni Yevropa Ittifoqi bozorlariga kirishda (GSP+) imtiyozli tizimidan foydalanish masalalari keltirilgan.

Klasterlarni iqtisodiy omillariga ishlab chiqarish va eksport salohiyatini oshirishdagi soliq imtiyozlari, tijorat banklari tomonidan past foizda kredit mablag'lar bilan taminlanishi belgilangan.

Jadvalning tashkiliy masalalariga xalqaro brendlarni O'zbekistonda faoliyat yuritishlari uchun maxsus iqtisodiy zonalar tashkil etilishi hamda xorijiy mamlakatlarda savdo uylarini tashkil etish, tayyor mahsulotlar eksportini 3,3 barobarga oshirish kabi masalalar joy olgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

To'qimachilik klasterlari mamlakat iqtisodiyoti o'sishida shuningdek millatimiz turmush tarzini yuksaltirishda dolzarb ahamiyatga ega ekanligini namoyon etadi. Shu o'rinda, klaster va to'qimachilik korxonalarida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar nafaqat tadbirkorlar uchun balki yurtning o'zbek brendi nomi asosida ishlab chiqarilgan tayyor tikuv-trikotaj mahsulot assortimentlari kengayishiga, mamlakatimizning chekka hududlariga mahalliy va to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar kirib kelishi natijasida, hududning sanoat ulushining o'sishiga shuningdek, hudud aholining turmush tarzi va ish bilan bandlik ko'rsatkichlarga va nixoyat hududiy eksport ko'rsatkichlarini taminlanishga sabab bo'ladi.

Klasterlar eksportini motivatsiyalash mexanizmini takomillashtirishda avvalam bor xo'jalik subyektlarning O'zbekiston Respublikasi Hukumati tomonidan yaratib berilayotgan iqtisod va soliqdagi imtiyozlardan to'g'ri foydalanish, bu borada klasterlarning har bir xo'jalik subyektini to'liq ishlashi uchun aylanma mablag'lari hamda past foizli kredit mablag'lar bilan taminlashni takomillashtirish, eksport geografiyasini kengaytirish maqsadida

xalqaro yarmarkalarda faol ishtirokini taminlash zarurdir. Shu bilan birgalikda Yevropa Ittifoqi mamlakatlar bozorlariga kirishda talab etiladigan sertifikatsiyalashtirish ishlarini moliyalashtirish tizimini takomillashtirish lozim deb hisoblaymiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.Soliyev va Z.Xakimovlar "Klaster nazariyasi va uni amaliyotda qo'llayotgan mamlakatlar tajribasidan Namangan viloyatida foydalanish imkoniyatlari" "Biznez-ekspert"jurnali 2014-yil 1-son, 52-57-bet.
2. A.Sh.Bekmurodov va Yang Song Be "O'zbekiston to'qimachilik sanoati strategiyasini rivojlantirishda klaster yondashuvi". Monografiya, 2006-yil, 112 bet.
3. Портер М.Международная конкуренция. –М.: Международные отношения, 1993. С.51.
4. Enright, M (1996) "Regional Clustersand Economic Development: A.Research Agenda", in Staber, U.,Schaefer, N. And Sharma, B, (Eds). "Business Networks: Prospects for Regional Development, Berlin". Walter de Gruyter, p.190-213.
5. Маршалл А. Принципы экономической науки, I-III. Пер. с англ.- М.-Издательская группа "Прогресс", 1993
6. П.Бераттин- Becattini G. From Marshalls to the Italian "Industrial Districts"/ www.copetitivness.org
7. Кластерные политики и кластерные инициативы: теория, методология, практика. (Коллективная монография). Минобразования и науки РФ, Минэкономразвития РФ, Правительство Пензенской области. Пенза-2013.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5853 sonli farmoni.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 12-fevraldagi "To'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini isloh qilishni yanada chuqurlashtirish va uning eksport salohiyatini kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4186 sonli qarori.
10. <https://xs.uz/uzkr/post/ozbekiston-evropa-ittifoqining-gsp-dasturiga-azo-boldi-bu-qandaj-imkoniyatlar-beradi>
11. "O'zto'qimachiliksanoat" uyushmasi ma'lumotlari asosida tayyorlandi.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-yanvardagi "Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash, to'qimachilik va tikuv-trikotaj sanoatini tubdan isloh qilish hamda sohaning eksport salohiyatini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-2 sonli farmoni.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 10

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.